

Kitap Tanıtımı: *Tevhidin Yurdu Kur'an-ı Kerim Atlası*

[Prof. Dr. Ahmed Bedir, Kaynak Yayınları, İstanbul 2009, 684 Sayfa]

Rıfat Atay*

Emine Peltek**

“Atlasın bakardım nereye gitti,
öyle öyle ezber ettim hasreti”

Can Yücel

Atlas, büyük, geniş, dev anlamında bir okyanus adıdır. Atlaslar dünyayı sırtlanmanın somut ifadesi olmakla beraber görselliğin gün yüzüne çıktığı muazzam eserlerdir. Aranılan bir mekânın yakınlığına yol açan ve kişinin kaybolmamasına olanaklar sunan farklı bir buluştur. Atlaslar, kapağı açılır açılmaz haritaları meydana getiren çizgilerle içinde bulunduğumuz dünyayı avuçlarımızın içine bırakan görkemli yapıtlardır. Kur'an-ı Kerim, dünyayı da içinde barındıran, Hz. Peygamber'in en büyük mucizesi ve inzal olduğu günden itibaren gerek hıfz yoluyla gerek hat yoluyla muhafaza edilen ve günümüze kadar değişmeden kalan kutsal kitaptır. Hicr Suresi dokuzuncu ayet-i kerimede 'Hiç şüphesiz, zikri (Kur'an'ı) biz indirdik biz; onun koruyucuları da gerçekten biziz,' beyanında bulunulmuş ve bu muazzam eserin muhafazasının sözü, Cenab-ı Hak tarafından verilmiştir. İlk ayetin 'okul' emriyle başlamasından dolayı inananların büyük bir yükü muhatap kıldığını söyleyebiliriz. Aynı zamanda kaldıramayacağımız yüklerin bize verilmediğinin bilincinde olmamız, 'okul' emrinin bizim muteber işlerle uğraşmamız gerektiğini gösteren bir vazife bilinci olduğunu söyleyebiliriz. Prof. Dr. Ahmed Bedir, muteber bir işe kalkışarak pahası ağır bir eserin müessiri olmuştur. Böylece *Kur'an-ı Kerim Atlası* da Kur'an'ı sırtlanmış dev bir eser olarak hayat bulmuştur. Atlası incelemeye başlayınca Kur'an-ı Kerim'in ihtiva ettiği birçok güzelliği neredeyse beş duyumuza hitap edecek şekilde canlı bir biçimde avucumuzun içinde bulmak mümkündür.

Kur'an-ı Kerim, anlamını bilerek okuyan herkes için mesleğine, bilgisine ve bakış açısına göre dikkat çeken hususlar farklılık arzedebilir. Ama her halükarda Kur'an'da bazı hususlar hemen herkesin merak ve dikkatini çekmektedir. Örneğin, Kur'an'da geçen peygamberler, toplumlar, coğrafi mekânlar ve benzeri hususlarla karşılaşırız. Bunların nerelerde olduklarını zaman zaman kendimize de sorarız. Ama çoğu zaman da bunlara cevap veremeyiz. Kur'an-ı Kerim'de anlatılan mekânlar, isimleri geçen peygamberler, eski kavimler, dinler ve hikmet chilleri ile ilgili bilgiler ilk kez derli

* Yrd., Doç., Dr., Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Din Felsefesi Ana Bilim Dalı Öğretim Üyesi, Osmanbey Yerleşkesi, Şanlıurfa, TR; rifatay@gmail.com

** Harran Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Y.L. Öğrencisi, Osmanbey Yerleşkesi, Şanlıurfa TR; eminepeltek@hotmail.com

toplu bir şekilde kitaplaşarak belirtilen sorularımıza cevap olanağı sunmuştur. Prof. Dr. Ahmed Bedir tarafından oluşturulan eser 12 yılı aşkın bir emeğin ürünüdür. Hazırlık aşamasında birçok sıkıntıyla karşılaşan Bedir, eserin taslağını 1997'de Hong Kong'da oluşturarak, 2009'da basımına muvaffak olabilmıştır.

2007'de Ömer Dumlu ve Rıza Savaş ortaklığında ve aynı yıl Arap dünyasından Şevki Ebu Halil tarafından çıkarılan aynı adla *Kuran Atlası* olarak çıkarılan çalışmalar, içerik bakımından benzerlikler taşısa da Prof. Bedir'in ki kadar kapsamlı değildir. Dumlu ve Savaş ortaklığında çıkan atlas 376 sayfa, Ebu Halil'in eseri ise 318 sayfadan oluşmaktadır. Boyutları da *Kur'an-ı Kerim Atlası*'ndan daha dar olan bu iki eser¹ de emek mahsulü olmakla birlikte, Bedir'in oluşturduğu projenin tümünü içermemektedir.

1999'ların başında, Harran Üniversitesi Rektörlüğü'ne sunulan eserin projesi, haklı bir gerekçe gösterilmeden reddedilmiştir. Daraltılarak ikinci kez sunulan proje, yine aynı durumla karşılaşınca, dönemin şartları içerisinde bu çalışmanın yapılamayacağını düşünen yazar, projesinden vazgeçmiştir. 1997'de Hong Kong Çin Üniversitesi'nde misafir öğretim üyeliği esnasında kütüphaneleri gezerken, Kitab-ı Mukaddes'le ilgili birçok çalışma görünce projesi tekrar gün yüzüne çıkmıştır.

Tarih yazarken ya da geçmişle ilgili herhangi bir mesele hakkında bilgi sunarken masa başından yapılan teliflerin hakikati ortaya koymaması, içinde bulunduğumuz önemli bir problemdir. Prof. Bedir, ansiklopedilerden öğrendiği bilgilerle hareket edince birçok sorunla karşılaştığını belirtmektedir. Verilen bilgilerin güncellenmediğini ve bu yüzden sıkıntılı ortaya çıktığını ifade eden araştırmacı, bunu belgeleyen bir anısını bizimle paylaşıyor. Hong Kong'da tanıştığı bir Budist'e, onların Allah'a değil de Buda'ya tapıklarını söylediğinde Budist, bunun doğru olmadığını, onların da Allah'a inandığını, Buda'nın sadece onları Allah'a ulaştırdığını belirtmiştir. Böylece, ansiklopedilere dayanılarak yürütülen çalışmalarda hakikat payının düşük bir yüzdesi olacağını düşünerek mekânları arşınlamaya başlamıştır.

Şüphesiz böylesi kapsamlı bir çalışma beraberinde finans sorununu da gündeme getireceğinden, eserin oluşabilmesi için sponsor arayışına gidilmiştir. Ne yazık ki yine istenildiği gibi olmamış ve herkes bu projenin olamayacağını düşündüğünden desteklemek istememiştir. Finans açığını borçlarla gidermeye çalışan Bedir, 5-10 bin dolarlık bir borçtan söz etmekte, bir arkadaştan aldığını diğerine aktarmak suretiyle borçları zamana yayarak eritmeye çalıştığını belirtmektedir. Projenin maliyetininin 30 bin dolara ulaştığını, önemli bir kısmının seyahatlere gittiğini söyleyen yazar, yine de 'bu eser için tek bir gece çektiğim sancıyı bile hiçbir maddi değerle ölçmem' şeklinde hislerini ifade etmiştir.

Kur'an-ı Kerim, bir tarih kitabı değildir fakat içinde geçmiş ümmetlerin, yaşanan olayların bilgisi bulunmaktadır. Bu bilgiler, özellikle günümüz modern insanı için, teorik bir tarzdadır; bu yüzden ulaşılması mümkün olmayan ütopyik bir yapı sergilemektedir. Bu ütopyik görünümün izale edilmesi, atlasların en önemli özelliği olan görsellikten faydalanarak mümkündür, ki bunda adı geçen yerlerin şuanki durumlarının fotoğraflanması önemli bir ayağı oluşturmaktadır. Görsel materyalin kalıcılığı, okunan ve duyulana göre çok daha fazladır ve somutluk, unsurların hayali

¹ Dumlu ve Savaş'ın eseri 17,5x24,5; Ebu Halil'ininki 14x20, Kur'an-ı Kerim Atlası ise 27x32 ebadındadır.

olmasını yok eder.

Eserin alt yapısını oluşturmak için profesyonel bir fotoğraf makinesi edinen yazar, önce fotoğrafçılık dersleri, daha sonra da haritalar oluşturabilmek için harita çizim dersleri alır. Hazırlıklarını tamamladıktan sonra alan araştırması çerçevesinde 2006'da Mısır'la başlayarak, arkasından Yemen, İsrail, Filistin, Suriye ve Ürdün'ü ziyaret eder. 2007'de Suudi Arabistan'ı gezen Bedir'in inceleme yaptığı ülkelerden biri de elbette ki Türkiye'dir. Büyük bir titizlikle çalışmasını yürüten araştırmacı, Ürdün ve Suriye'de kendisinin götürüldüğü yerlerin yanlış yerler olduğunu öğrenince, buraları tekrar gezmiştir. Bu zorlu yolculukta kimi zaman silahların gölgesinde çekimler yapmak zorunda kalan yazar, gezip gördüğü yerleri fotoğraflayarak 100 gigabaytlık bir fotoğraf arşivi oluşturmuştur. Bedir'in, araştırma sırasında hiçbir ayrıntıyı atlamadan yolları, durakları, alt geçitleri ile haritalar çizmesi, çalışmasını diğer çalışmalardan ayıran önemli bir özelliktir. Eserde 100'den fazla harita bulunmaktadır. Haritaların Samsun'da uzmanlar tarafından hazırlandığını söyleyen Bedir, Şanlıurfa-Samsun arasında onlarca kez gidip gelmiştir.

Eserde sadece Kuran, Hadis ve Tefsir'le yetinilmemiş farklı kaynaklardan da yararlanılmıştır. *Mu'cemü'l-büldan, el-Mevarız ve'l-i'tibar, İbn-i Hurazbih'in el-Mesalik ve'l-memalik, Ribletü İbn-i Battuta, Ribletü İbn-i Cübeyir, Âsarü'l-bilad ve abbarü'l-ibâd, Sefernâme, Ribletü İbn-i Fadlân, er-Ravdü'l-zeheb, el-Muhtasar fi abbari'l-beşer, Mesalikü'l-ebser fi memâliki'l-emsâr* en çok müracaat edilenlerdendir. Ayrıca Tevrat ve İncil'den de yararlanılmıştır.

Eserin ana kısmı, tek bir bölümden oluşmaktadır, şahısları ya da mekânları ele alan maddeler alfabetik bir sistemde sunulmuştur. Maddeler seçilirken Kur'an'da yer alan bazı müphemliklere de yer verilmiş ve bu müphemlikler maddelerde açıklanmaya çalışılmıştır. Maddelerde, şahıslar anlatılırken önce ad, sonra ebeveyn ile soyu belirlenmeye çalışılmıştır. Adı ve soyu belirlenen şahsın eşi, varsa çocukları ve fiziksel görünümünü hakkında da bilgi verilmiştir. Doğduğu, bulunduğu yerler ve bunların günümüzde ne durumda olduğuna dair bilgiler mutlaka verilmiştir. Şahıslar hakkında, "*Hangi kavme gönderilmiştir, bir kitabı var mıdır, bir peygamber midir yoksa hikmet ehli midir?*" gibi soruların cevabı verilerek izahlarda bulunulmuştur. Şahıs ya da mekân bilgileri akademik bir tarzda referanslarla birlikte takdim edildikten sonra, maddeye dair fotoğraflar ve haritalar akabinde verilmiştir.

Eser yüzeysel olarak bile incelendiğinde, onun sadece bir Kur'an Atlası olmayıp aynı zamanda İslam Tarihi ile ilgili bilgileri de ihtiva ettiğini görmek zor değildir. Örneğin Hz. Peygamber'in eşleri hakkında ayrı ayrı maddeler tahsis edilmekte ve Hz. Hatice başta olmak üzere sırasıyla, Hz. Sevde, Hz. Aişe, Hz. Hafsa, Hz. Zeynep bint Huzeyme, Hz. Ümmü Seleme, Hz. Cüveyriye, Hz. Zeynep bint Caş, Hz. Reyhane, Hz. Ümmü Habibe (Remle), Hz. Mariya, Hz. Safiye, Hz. Meymune hakkında bilgi verilmektedir. Hz. Peygamber, on bir hanımla evlenmiş ve dokuzu ile evli iken vefat etmişti, aynı anda sadece dokuzu ile evli bulunmuştur. Bu hanımlarla evlenme sırasında bazı ihtilaflar vardır. Hz. Peygamber'in Reyhane, Maria ve Nefise olmak üzere üç cariyesinden söz edilmektedir. Ayrıca 'Adnan'dan Hz. Peygamber'e İsmâiliye Kabileleri' başlığı altında genişçe bir tablo bulunmaktadır.

Eser, bir mekânı içerden, dışarıdan, sağdan, soldan tüm yönlerini ihtiva eden farklı fotoğraflarla belgelediğinden, neredeyse oraların gezildiğini hissettirecek kadar ayrıntularla süslenmiş ve kapsamlı bilgiler verilerek bütünlük sağlanmıştır. Fotoğrafi

verilen bazı mekânların, yapım aşaması, boyutları, kimlerin emeğiyle inşa edildiği, devir devir restore çalışmaları, günümüzde ne konumda olduğuna dair tüm ayrıntılara değinilmiştir. Fotoğraflanan mekânların önce ismi, sonra bulunduğu il ve ülkenin ismi de fotoğrafın altına not düşülmüş; özellikle, kitabın sonuna eklenen panoramik fotoğraflar ilgili mekanların kuş bakışı tanınmasına ciddi derecede katkı sağlamıştır. Hz. Adem (as)'den başlayarak tüm peygamberlerin isimlerinin kökeni ve ne anlama geldiği de bilgiler dahilindedir. Madde başlıklarının Arapça ve gereken yerlerde İngilizce karşılıkları da unutulmamıştır. Ayrıca Kur'an-ı Kerim'de geçen bazı milletlerin mensup oldukları dinin özelliğinden, yerleşim yerlerinden, inanç esaslarından, ibadet şekilleri ve mabetlerinden, kutsal günler ve dini bayramlarından da bahsedilmektedir. Bu bağlamda, Kur'an-ı Kerim'de adı geçtiği halde az bilinen Sâbiiler hakkında geniş bilgi bulmak mümkündür.

Bazı nebi ya da peygamberlerin nerde olduğuna dair kesin bir bilgi bulunmamakta, birden fazla mekânda buldukları söylenmektedir. Örneğin, Hz. İbrahim (as)'in makamının birçok yerde bulunduğu söylenilmekte ve onun için farklı mekânlar tahsis edilmektedir. Bunun gibi ihtilaflı meselelerde, ilk önce konuya dair görülebilen ve bilinenlerden yola çıkarak mesele genel haliyle ortaya konulmaya çalışılmıştır. Sonuç bölümünde ise bu muğlaklık için gerekli açıklama yapılmıştır. Ayrıca incelemeler neticesinde Hz. Lut (as) ve Hz. Salih (as)'in kavmi, Hz. Hud (as)'in mezarı ve kavminin yaşadığı coğrafya kesin olarak tayin edilmiştir.

Prof. Bedir, yaptığı araştırmanın hakiki bir Kur'an tarihi yazılmasına yardım edeceğini dile getirmektedir. Çalışmada tespit edilen bilgiler, okuyucuya efsane ile hakikati mukayese etme fırsatı sunmuş ve özellikle peygamberlerin hatıraları somutlaştırılmıştır. Çünkü peygamberlerin naaşları Allah tarafından korunmakta ve 'Allah'ın toprağa, peygamberlerin cesedini çürütmeyi haram ettiği' bilinmektedir. Hz. Zülkifl ve Hz. Elyesa peygamberlerin kabirleri, Diyarbakır'ın Eğil ilçesinin bir mahallesi olan Teke Köyü (Çarıkören Mahallesi)'ndeydi. Dicle Barajı'nın yapılmasıyla, baraj gölü havzasında kalacağı gerekçesiyle türbede bulunan Hz. Zülkifl (as) ve Hz. Elyesa (as)'in naaşları 13-14 Eylül 1995'te Harun Tepesi denilen ve Asaf el-Berhiya'ya ait olan mezarın bulunduğu tepeye taşındılar. Aradan geçen binlerce yıla rağmen naaşların çürümeden hala taze olması, bahsi geçen hadisin güçlü bir ispatıdır.

Atlas, sadece Müslümanlar için değil aynı zamanda Kur'an-ı Kerim'e İncil ve Tevrat'tan kaynak bulmaya çalışan oryantalistlerin de işine yarayacak niteliktedir. Örneğin, Kur'an-ı Kerim'de biri Hz. Musa'nın, diğeri de Hz. Meryem'in kardeşi olmak üzere iki Harun'dan bahsedilmektedir. Bu konuyla ilgili Kuran'da müphemlik bulunmamaktadır, fakat Hıristiyan literatüründe olmayan yeni bir konuyla karşı karşıya kalınmaktadır ki bu durum oryantalistlerin kafasını hayli karıştırmaktadır. Bu aydınlatıcı özelliğiyle *Kur'an-ı Kerim Atlası*, İslam Tarihi ile ilgili birçok bilginin hakikatiyle bilinmesini sağlayan ve görsel öğelerinin fazlalığı sebebiyle benzerlerinden ayrılan günümüzün en geniş çaplı eserlerinden birisi sayılmalıdır.

Eseri genel haliyle incelediğimizde bizi şaşırtan özelliklerden biri önsöz ve sonuç kısmının yer almasıdır, ki bu tür kitaplarda pek rastlanılan bir durum değildir. Maddeler, esere ansiklopedik bir özellik katmıştır, fakat çokça fotoğrafın bulunması, onu standart bir ansiklopedinin de ötesine götürmektedir. Bunlar aynı zamanda onun standart bir atlas sayılmasına da manidir. Bu farklılıklardan dolayı eserin, hem atlasın hem de ansiklopedinin ötesinde çok yönlü bir işleve sahip, oldukça farklı bir çalışma

olduğunu ifade edebiliriz.

Sonuç bölümü özet, yargı ve öneri olmak üzere üç alt başlıkla verilmiştir. *Özet* kısmında, Muhyiddin İbn-i Arabî'ye göre Kur'an- Kerim'de ismi geçen peygamberlerin kronolojik sıralaması verilmiştir; peygamberliği ihtilafli olanlar ve hikmet ehli olanlar için notlar düşülmüştür. Bir peygamberin birden fazla kabir veya makamının bulunmasının farklı nedenlerine değinilmiş; örneğin, Hz. Eyüp (as)'ın farklı kabirlerinin ve makamının bulunması, naaşının ilk defnedildiği yerden başka yerlere taşınması, bu ismi taşıyan başka peygamberlerin olması ya da uğradığı yerlere teberrükten kabir ve makam yapılması gerekçeleriyle açıklığı kavuşturulmuştur. *Yargı* kısmında, İslam tarihine dair kaynakların güncellenmemesinden, peygamberler hakkındaki çarpık yanlışlardan bahsedilmekte; aynı şahıs ve mekân için Tevrat, İncil ve Kur'an-ı Kerim'deki farklılıklara dikkat çekilmektedir. Örneğin, Kur'an-ı Kerim'in detaylı bir şekilde anlattığı, Sebe' kraliçesi Hz. Süleyman'a gelmek üzere iken, tahtının kendinden önce getirilmesi, saraya girerken eteklerini toplaması, Hz. Süleyman'ın yanına varınca tevhid dinine inanması meseleleri Kitab-ı Mukaddes'te bulunmamaktadır. *Öneri* kısmında, Kur'an-ı Kerim'in öne çıkardığı hususlara dayanarak gerçek bir İslam Tarihi'nin yazılmasına dair bazı tavsiyelerde bulunularak, 'Kur'an Arkeoloji Enstitüsü' kurulması ve 'Kur'an Sözlüğü' çıkarılması gibi bazıları gündeme getirilmiştir.

Ayet-i Kerimler ve haritalar için atlasın sonunda bir indeks mevcuttur. Ayrıca atlastaki haritaların toplu bir şeklini ve olay ya da şahısların tarih kronolojisini de atlasın sonunda görmek mümkündür.

Son olarak ifade etmek gerekir ki, normalde böylesi kapsamlı çalışmalar kurumsal desteğe dayanan bir ekip tarafından yapılmalıdır. Ancak, onbeş asır sonra kendi ansiklopedisini henüz hazırlayabilen bir medeniyetin çocukları olarak, tek başına verilen bir mücadelenin bu kadar güzel olabileceğini söylememiz yerinde olacaktır. Bu nedenle, beklenenin aksine, atlasta ilk peygamberden son peygambere kadar bir soy kütüğünün bulunmaması bizi şaşırtmamaktadır. Yine de bir sonraki baskısında bunların da yazarımız tarafından ilavesini temenni etmekten geri durmuyoruz. Büyük bir boşluğu dolduracağı gün gibi aşikâr olan çalışmanın, bir an önce Arapça, Farsça ve başta İngilizce olmak üzere diğer Batı dilleriyle, Japonca ve Çince gibi Uzak Doğu dillerine de tercümesinin yapılmasının gerekli olduğunun altını çizmekte yarar görüyoruz. Ayrıca, böylesi önemli bir çalışmanın, çocuklara, dini turizm rehberlerine ve belgeselcilere yönelik farklı baskılarının da yapılması gerektiği ifade edilmelidir.